

Het AVRO-toernooi van 1938 zal, vermoed ik zomaar, niet heel scherp op uw netvlies staan. Dat is niet vreemd, want “voor de oorlog” is langzamerhand zoets als de Grijs Oudheid van het schaken. Maar u kent ongetwijfeld die prachtpartij tussen Botwinnik en Capablanca, die Nimzo-Indiër met die moordende zettenreeks beginnend met 30 La3!! Welnu, die partij komt uit dát toernooi.

En hoe zit het met het AVRO-toernooi van 1973? Voor ieder van u die nu ogen als schoteltjes opzet: In 1973 bestond de KNSB honderd jaar, de AVRO vijftig en deze twee organisaties besloten e.e.a. gezamenlijk te vieren middels een toernooi met hetzelfde format als vijfendertig jaar eerder: een dubbelronde achtkamp. De acht spelers: Andersson, Geller, Ivkov, Ljubojevic, Poloegajevski, Sax, Szabo, Timman. Niet allemaal wereldtoppers zoals in 1938, maar een mix van oude rotten en jong aanstormend talent. Er werd gespeeld in de AVRO-studio in Hilversum, in de maand juni. De schaak minnende jeugd was dus in de gelegenheid om de ronden bij te wonen. En er was deskundig commentaar. In de twee ronden dat ik erbij was werd het commentaar door Donner verzorgd. In al zijn majesteitelijke omvang. Met baard. Met sigaret. Een schets in het toernooiboek laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

In ronde negen moest Jan Timman met Wit tegen de Rus Efim Geller aantreden. Er kwam een Tartakower op het bord, een Tartakower met een verhaal, zoals de zwartspeler in het toernooiboek liet weten. In de WK-match van 1972, een jaar eerder dus, was deze variant in de zesde partij op het bord gekomen. Spasski met zwart had op een cruciaal moment een zet gespeeld die niet optimaal was: 14...,a6?! Geller, die enkele jaren eerder zelf een mindere ervaring had opgedaan met deze zet, had Spasski al voor Reykjavik verteld welke zet Zwart dan wel op zet 14 moest spelen. De wereldkampioen had die suggestie niet gehonoreerd. Dus nu kon Geller de wereld laten zien hoe het dan wel moest, 14...,Db7! Een pionoffer en volgens de Fritz-database zo'n vijftig jaar na dato hier nog steeds de meest gespeelde zet.

Donner betrok zijn publiek bij de analyses terwijl de gespeelde zetten binnenkwamen. Dat deed hij op zich wel vermakelijk, maar niet altijd subtiel, zoals ik zou ondervinden. Op zet 20 had Timman een zet gedaan met zijn koning. Die zet zou in het toernooiboek van Geller een vraagteken krijgen. Toen de Rus zijn eenentwintigste zet moest doen was Donner flink aan de praat. Wat zou het worden? Suggesties allerwege. Ik vermande me: “21...,d4 misschien?” Donner reageerde kortaf en duidelijk: “Nee, dat is niets.” Hij ging er niet verder op in. Was mijn suggestie soms te stupide geweest om een nadere uitleg te rechtvaardigen? Ik hield aan Donners reactie een zéér matig gevoel over. En toen kwam de verrassende zet van Geller binnen: 21..., d4. Jawel! Naderhand door Geller zelf met een uitroepteken versierd in het toernooiboek, dus 21...,d4! Ik werd niet op het schild gehesen, Donner bood niet zijn nederige excuses aan voor zijn plumpe afwijzing. Niet verwacht en ook niet nodig. Want nu, terwijl de gevolgen van deze zet zich voor de ogen van het publiek ontrolden, grimlachte ik inwendig. Vooral met veel grim. Natuurlijk, de zet was niet leuk voor Timman, wiens koning weldra de ene linkse na de andere rechtse directe uitgemeten kreeg. Maar ik vond het stiekem wel mooi. Die lang aangehouden grimlach maakte mijn middag helemaal goed. Nepveu-Donner 1-0. Mag ik zo onbescheiden zijn?

P.S. Hier past een woord van postume dank aan Piet Paaltjens, zonder wiens “Snikken en grimlachjes” (1867) ik dat laatste woord natuurlijk nooit had gekend.